

ТЕМА 1. НАУКОВІ ОСНОВИ КВАЛІФІКАЦІЇ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ

План:

1. Поняття кваліфікації кримінальних правопорушень.
2. Принципи кваліфікації кримінальних правопорушень.
3. Склад кримінальних правопорушень – юридична підстава кваліфікації кримінальних правопорушень.
4. Кваліфікація кримінального правопорушення при конкуренції кримінально-правових норм.

1. Головними у змісті і призначенні Особливої частини кримінального права є кваліфікації кримінальних правопорушень. Зауважимо, що слід відмежовувати поняття «кримінально-правова кваліфікація» та «кваліфікація кримінальних правопорушень».

Кримінально-правові кваліфікація включає не тільки кваліфікацію кримінальних правопорушень, а й кваліфікацію інших діянь, які можуть і не бути кримінальним правопорушенням (малозначність діянь; діянь, вчинених за обставинами, що виключають кримінальну протиправність діяння; діянь осіб, які є неосудними чи не досягли віку кримінальної відповідальності тощо).

Кваліфікація кримінальних правопорушень – це встановлення та юридичне закріплення точної відповідності між ознаками вчиненого діяння та ознаками кримінального правопорушення, передбаченого нормою закону про кримінальну відповідальність.

Кваліфікація кримінальних правопорушень може бути офіційною (легальною) та доктринальною (неофіційною).

Офіційна кваліфікація завжди здійснюється:

- 1) по конкретному кримінальному провадженню;
- 2) уповноваженими на це офіційними представниками держави (слідчим, прокурором, суддею);
- 3) її висновки закріплюються в певних правових документах (обвинувальному акті, вироку тощо).

Офіційна кваліфікація завжди є однією з форм правозастосовної діяльності і тому тягне за собою передбачені законом правові наслідки (наприклад, є підставою для фіксування кримінального провадження, тримання під вартою як запобіжного заходу тощо).

Неофіційна кваліфікація – правова оцінка відповідного кримінального правопорушення, яка здійснюється неофіційними особами. Найчастіше таку кваліфікацію дають в публікаціях, доповідях, висновках наукових працівників. Вона може здійснюватися також різними організаціями та окремими громадянами.

Зміст кваліфікації кримінального правопорушення полягає в тому, що вона:

- 1) здійснюється уповноваженими органами держави – досудового розслідування, прокуратури, суду;
- 2) проводиться у відповідній процесуальній формі, а її результати закріплюються в актах вказаних вище органах;
- 3) тягне правові наслідки як для осіб, дії яких кваліфікуються, так і для державних органів;
- 4) спрямована на оцінку суспільно небезпечної поведінки особи, тому визначається кримінально-правова норма, що передбачає відповідальність за вчинене діяння.

Наукові основи кваліфікації кримінального правопорушення охоплюють розгляд положень щодо принципів, передумов, підстав, структури, видів, функцій, правил та юридичного закріплення її результатів.

2. Принципи кваліфікації кримінального правопорушення – це система науково обґрунтованих, стабільних, свідомо застосовуваних, найбільш загальних положень, на підставі яких здійснюється вибір кримінально-правової норми, котра передбачає скоєне діяння, доводиться необхідність застосування саме цієї норми та процесуально закріплюється висновок, що діяння охоплюється саме обраною нормою.

Принципи кваліфікації

1) **законність.** Цей принцип пов'язаний з вирішенням усіх питань кваліфікації кримінальних правопорушень. Найбільш чітко дія цього принципу виявляється в таких положеннях:

✓ фактичною підставою кваліфікації можуть бути лише дані, отримані відповідно до вимог кримінального процесуального закону. Інформація, здобута без дотримання відповідних положень КПК України, зокрема й оперативним шляхом, унаслідок примушування до давання показань, фальсифікацією доказів, не повинна братися до уваги при кваліфікації скоєного. Також при кваліфікації обов'язково мають бути взяті до уваги як обставини, що погіршують, так і обставини, що покращують становище особи, дії якої кваліфікуються;

✓ посягання кваліфікуються за законом, який набрав чинності до вчинення посягання. Ця теза прямо впливає з ч. 2 ст. 58 Конституції України, згідно з якою, ніхто не може відповідати за діяння, що на час їх вчинення не визнавалися законом як правопорушення;

✓ при кваліфікації диспозиція є пріоритетною щодо санкції кримінально-правової норми. Це означає, що кваліфікуючи кримінальне правопорушення, слід виходити з ознак посягання, закріплених у диспозиції статті Особливої частини КК України, а не із санкції можливого покарання. Санкції статей Особливої частини КК України при кваліфікації беруться до уваги лише в разі потреби порівняти суспільну небезпечність норм, які конкурують;

✓ неприпустима кваліфікація за аналогією, тобто за нормою, що прямо не передбачає скоєного посягання (ч. 4 ст. 3 КК України). Варто звернути увагу й на таке: діяння кваліфікується як кримінальне правопорушення лише тоді, коли

воно не підлягає кваліфікації як адміністративний чи дисциплінарний проступок або інше правопорушення;

2) **офіційність.** Кваліфікація кримінальне правопорушення є оцінкою скоєного від імені державних органів, уповноважених на застосування кримінального закону, а кваліфікація, здійснена у вирокі суду, — від імені держави. Тож правові наслідки тягне за собою лише кваліфікація, що дана органами дізнання, досудового слідства, прокуратури та суду у відповідній процесуальній формі. Так звана, неофіційна кваліфікація, що її здійснюють інші учасники процесу (науковці, студенти, окремі громадяни) кримінально-правового значення не має; її авторитет полягає лише у вагомості аргументів, висунутих на користь певного рішення. Із принципу офіційності кваліфікації випливає, що законодавець не може покладати на окремих громадян обов'язку кваліфікувати чи то свої дії, чи дії інших осіб;

3) **об'єктивність.** Кваліфікацію здійснює особа, що провадить дізнання, слідчий, прокурор, суддя самостійно. Вказівки щодо кваліфікації діяння можуть бути дані лише у порядку, передбаченому законом. При кваліфікації кримінального правопорушення виходять зі встановлених у процесуальному порядку обставин справи, а не з власних здогадок, припущень або вподобань. Одночасно необхідно керуватися кримінальним законом, актами його офіційного тлумачення, а не своєю суб'єктивною оцінкою скоєного та розумінням закону;

4) **точність.** Діяння кваліфікується за статтею кримінального закону, що найбільш точно описує його ознаки. В разі, коли стаття кримінального закону, за якою кваліфікується діяння, викладена в іншій редакції, зазначається редакція закону від якої дати застосовується в цьому конкретному випадку. Здійснення кваліфікації кримінального правопорушення передбачає вказівку на статтю кримінального закону, а якщо стаття містить у собі частини чи пункти – то й на відповідну частину або пункт. Формулюючи обвинувачення, вказують усі наявні ознаки відповідного кримінального правопорушення. Якщо аналізуються нормативно-правові акти інших галузей права (за наявності бланкетних диспозицій), то треба визначити статтю, пункт, параграф, які передбачають допущене порушення, та розкрити їхню суть, що допоможе при формулюванні обвинувачення.

При кваліфікації готування до кримінального правопорушення чи замаху на кримінальне правопорушення вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид попередньої кримінально протиправної діяльності. Під час кваліфікації кримінального правопорушення, вчинених у співучасті, вказується частина статті кримінального закону, що передбачає відповідний вид співучасника, крім виконавця (співвиконавця). При цьому обов'язково беруть до уваги форму співучасті.

У разі конкуренції статей кримінального закону, одна з яких є спеціальною та призначена для кваліфікації певних діянь, а інша загальною (поряд з цим діянням охоплює й інші діяння), застосовується тільки спеціальна стаття.

Одночасна кваліфікація за загальною та спеціальною статтями виключається, хоча з цього правила є винятки. Якщо діяння не охоплюється жодною зі спеціальних статей, то воно кваліфікується за загальною статтею.

Точність кваліфікації кримінального правопорушення повинна бути досягнута незалежно від того, чи впливає це на можливе покарання, чи іншим чином відбивається на кримінально-правовому становищі особи, діяння якої кваліфікуються;

5) **індивідуальність кваліфікації.** Цей принцип базується на вимогах ч. 2 ст. 61 Конституції України, яка передбачає, що юридична відповідальність особи має індивідуальний характер. Отож посягання кожної особи кваліфікується індивідуально, окремо, самотійно. Навіть співучасники одного й того ж кримінального правопорушення можуть нести відповідальність за різними нормами кримінального закону. Якщо кримінальний закон встановлює відповідальність у певній нормі, зважаючи на обставини, що характеризують лише особу певного учасника кримінального правопорушення (наприклад, повторність або рецидив), то за цією нормою кваліфікуються посягання лише суб'єкта, який наділений відповідними ознаками;

6) **повноти кваліфікації.** Кваліфікація має охоплювати всі посягання, вчинені винною особою. Неприпустимо зосереджувати увагу лише на частині скоєного та ставити у вину порушення лише деяких норм Особливої частини КК України, хоч би ця частина охоплювала найбільш небезпечні кримінальні правопорушення, а решта — порівняно менш небезпечні посягання. Коли діяння вчинено за наявності одночасно кількох кваліфікуючих ознак, передбачених різними частинами, пунктами статті, воно кваліфікується за всіма частинами, пунктами статті. Якщо особа при вчиненні кримінального правопорушення у співучасті виконувала одночасно кілька ролей, діяння повинно кваліфікуватися з посиланнями на всі частини статті про співучасть, які передбачають відповідні дії. При конкуренції статей кримінального закону, одна з яких охоплює все скоєне діяння, а інша лише його частину, застосовується стаття, що найповніше охоплює діяння;

7) **вирішення суперечних питань на користь особи, дії якої кваліфікуються.** У ч. 3 ст. 62 Конституції України прямо зазначено, що обвинувачення не може ґрунтуватися на доказах, одержаних незаконним шляхом, а також на припущеннях. Усі сумніви щодо доведеності вини особи тлумачаться на її користь. Міжнародно-правові пакти про права людини також виходять з позиції, згідно з якою, недоліки в законодавстві та сумнівні положення не можуть погіршувати становище особи. З огляду на це, питання, що виникають у зв'язку з проведенням кваліфікації та прямо не врегульовані чинним кримінальним законодавством, вирішуються на користь особи, діяння якої кваліфікуються.

Закінчене кримінальне правопорушення, вчинене з неконкретизованим чи альтернативним умислом, кваліфікується за статтею кримінального закону, що передбачає фактично вчинене діяння. Готування до кримінального

правопорушення чи замах на кримінальне правопорушення, вчинене з альтернативним або неконкретизованим умислом, кваліфікується як готування чи замах на найменш небезпечний з кримінальне правопорушення, охоплених умислом особи. При помилці особи у визначенні фактичних обставин справи діяння кваліфікується як замах на вчинення того кримінального правопорушення, котрий охоплювався умислом особи.

Зміна кваліфікації можлива лише у бік покращення кримінально-правового становища обвинуваченого чи підсудного, тобто на норму Особливої частини КК України, що передбачає менш тяжкий вид кримінального правопорушення. Якщо ж у процесі розслідування чи розгляду справи у суді виникає потреба перекваліфікувати скоєне на норму, що передбачає більш тяжкий вид кримінального правопорушення (поставити у вину статтю КК України, яка передбачає більш суворе покарання, притягти до відповідальності не за простий, а за кваліфікований вид кримінального правопорушення), то справа має бути повернута на попередню стадію, де пред'являється нове обвинувачення, проводиться додаткове розслідування тощо;

8) **недопустимість подвійного інкримінування.** Конституція України закріпила загальноправовий принцип «non bis in idem», передбачивши в ч. 1 ст. 61, що ніхто не може бути двічі притягнений до юридичної відповідальності одного виду за одне й те ж правопорушення. Стосовно кваліфікації кримінального правопорушення цей принцип повинен мати таку інтерпретацію: посягання не може кваліфікуватися за статтею Особливої частини КК, якщо інша норма з інкримінованих цій же особі, повністю охоплює скоєне.

На вказаному принципі також базується низка правил кваліфікації кримінальних правопорушень. Так, діяння, що є необхідною ознакою іншого кримінального правопорушення, окремо не кваліфікується, якщо воно є менш небезпечним, аніж це кримінальне правопорушення. Діяння, що отримало правову оцінку як адміністративний проступок або інше правопорушення, не може одночасно бути ознакою кримінального правопорушення.

При конкуренції кількох статей, що передбачають кримінальне правопорушення, вчинені за пом'якшуючих обставин, діяння кваліфікується за статтею, яка передбачає найменш небезпечний вид кримінального правопорушення. При конкуренції кількох статей, частин статей, що передбачають кримінальні правопорушення, вчинені за обтяжуючих (кваліфікуючих) ознак, діяння кваліфікується за статтею (частиною статті), яка передбачає найбільш небезпечний вид кримінального правопорушення.

Посягання, що передбачене самостійною кримінально-правовою нормою, яке є способом вчинення іншого кримінального правопорушення (основного), повністю охоплюється нормою про це кримінальне правопорушення, якщо спосіб менш небезпечний, аніж основне кримінальне правопорушення;

9) **стабільність кваліфікації.** На всіх етапах розслідування та судового провадження кваліфікація не може змінюватися довільно. Якщо виникає потреба в зміні раніше даної кваліфікації, то це свідчить про наявність щонайменше

однієї з таких обставин:

- ✓ встановлено нові фактичні обставини справи, що мають кримінально-правове значення, або ж навпаки, ті обставини, які раніше бралися до уваги при кваліфікації, визнані недоведеними;
- ✓ змінився кримінальний закон у бік пом'якшення відповідальності, а тому він набув зворотної чинності в часі;
- ✓ виявлено помилку, котрої припустилися при попередній кваліфікації;
- ✓ встановлено зловживання службових осіб, які кваліфікували скоєне на попередньому етапі;
- ✓ змінилися обов'язкові правила кваліфікації.

Зміна кваліфікації повинна бути обґрунтована та належним чином оформлена процесуально.

3. Підстави кваліфікації кримінальних правопорушень:

Фактична – обставини кримінального провадження, наявні в реальній дійсності, що стали відомі уповноваженим органам і були процесуально закріплені.

Юридична – юридичний склад кримінального правопорушення, що міститься в кримінально-правовій нормі.

Передумови правильної кваліфікації:

- 1) глибоке вивчення та розуміння особою, що застосовує кримінально-правові норми, засад кримінального права, кримінально-правової політики держави, слідчої та судової практики;
- 2) правильне з'ясування та тлумачення змісту кримінального закону, всіх ознак конкретної кримінально-правової норми;
- 3) повне й усебічне дослідження фактичних ознак скоєного суспільно небезпечного діяння;
- 4) застосування правил кваліфікації кримінальних правопорушень, вироблених теорією та практикою, при обґрунтованому поєднанні ознак кримінальних правопорушень, що встановлені законом, із ознаками вчиненого діяння.

Структура кваліфікації кримінальних правопорушень:

Об'єкт кваліфікації – це діяння, що підлягає кримінально-правовій оцінці.

Суб'єкт кваліфікації – це органи, що здійснюють кримінально-правову оцінку діяння.

Зміст кваліфікації – це те, що складає її сутність, у зв'язку з чим розпочинається та заради чого здійснюється певна діяльність, тобто це оцінка скоєного з погляду кримінального закону як кримінальне правопорушення чи не кримінально протиправної поведінки.

Правила кваліфікації кримінальних правопорушень:

- 1) усі фактичні ознаки вчиненого мають відповідати юридичним ознакам складу кримінального правопорушення;

- 2) ознаки вчиненого кримінального правопорушення слід відмежовувати, відокремлювати від суміжних складів кримінальних правопорушень;
- 3) до вчиненого кримінального правопорушення завжди повинна застосовуватися та кримінально-правова норма, яка найбільш повно охоплює його ознаки;
- 4) за наявності у вчиненому діянні ознак загальної та спеціальної норм застосовують спеціальну норму;
- 5) кваліфікований склад кримінального правопорушення має пріоритет (перевагу) перед основним складом, а особливо кваліфікований – перед кваліфікованим і поглинає його;
- 6) діяння, при якому заподіяння шкоди додатковому безпосередньому об'єктові посягання є способом, складовою частиною заподіяння шкоди основному об'єктові, кваліфікується як одне кримінальне правопорушення; діяння, при вчиненні якого шкода додатковому об'єктові заподіюється факультативно, кваліфікується як сукупність кримінальних правопорушень;
- 7) спосіб вчинення кримінальних правопорушень не утворює сукупності кримінальних правопорушень, якщо він є обов'язковою, необхідною та невід'ємною ознакою певного діяння;
- 8) кожна наступна стадія завершення кримінального правопорушення поглинає попередню: склад закінченого кримінального правопорушення поглинає склад замаху, а склад замаху поглинає склад готування до цього кримінального правопорушення;
- 9) умисел завжди поглинає необережність, а будь-який вищий ступінь вини поглинає нижчий;
- 10) при конкуренції самостійної норми та норми про співучасть у більш тяжкому кримінальному правопорушенні застосовується норма про співучасть тощо.

Юридичне закріплення результатів кваліфікації складається з наступних компонентів:

1) *виклад фактичних обставин кримінального провадження* – це формулювання фактичного складу діяння, тобто опис поведінки особи й інших юридичних фактів, які встановлено (процесуально доведено), які мають кримінально-правове значення та в системному поєднанні утворюють фактичний склад кримінального правопорушення. При цьому опис не має зводитися до натуралістичного відтворення деталей (наприклад, це стосується кримінальних проваджень про вбивства з особливою жорстокістю або кримінальних правопорушень проти статевої свободи та статевої недоторканості особи). Водночас воно не повинно містити абстрактних юридичних формулювань, безпосередньо вжитих у кримінальному законі, бо це буде не виклад фактичного складу кримінального правопорушення, а юридичне формулювання обвинувачення.

2) *складання формули кваліфікації* – це здійснення вказівки на статті Особливої, а за певних умов – і Загальної частин КК України, які передбачають

вчинене діяння через використання скорочених, умовних позначень.

3) *юридичне формулювання обвинувачення* – це юридичні «розшифрування» та конкретизація формули кваліфікації, тобто це словесне посилення на кримінально-правові норми, що відображені у формулі кваліфікації; юридичні формулювання, що містяться в нормах кримінального закону, який встановлює відповідальність за вчинене посягання.

4) *обґрунтування кваліфікації* – це діяльність уповноважених органів держави щодо підтвердження прийнятого рішення про кваліфікацію кримінального правопорушення за певною нормою (нормами) КК України (воно полягає в наведенні доказової бази, формулюванні логічних і несуперечливих висновків тощо).

Формула кваліфікації – це сукупність буквених і цифрових позначень, які вказують на кримінально-правові норми, що підлягають застосуванню (*наприклад, п. ч. ст. КК України*).

Спочатку вказуються частини відповідної статті Загальної частини КК (якщо їх треба ставити у вину), а потім – пункти, частини відповідної статті чи сама стаття Особливої частини КК України.

Із Загальної частини КК України у формулі кваліфікації кримінального правопорушення застосовуються тільки такі норми: ч. 1 ст. 14 (готування до кримінального правопорушення); ч. 2 ст. 15 (закінчений замах); ч. 3 ст. 15 (незакінчений замах); ч. 3 ст. 27 (організатор); ч. 4 ст. 27 (підбурювач); ч. 5 ст. 27 (пособник) КК.

Навпаки, ч. 2 ст. 14, ч. 1 ст. 15 (крім замаху через бездіяльність), частини 1, 2, 6 і 7 ст. 27 КК України не можуть бути застосовані при кваліфікації кримінального правопорушення. Те, що саме наведені вище норми мають бути застосовані у формулі кваліфікації кримінального правопорушення, впливає з положень ст. 16 і ч. 2 ст. 29 КК України.

Так, ст. 16 КК України «Кримінальна відповідальність за незакінчене кримінальне правопорушення» встановлює, що кримінальна відповідальність за готування до кримінального правопорушення і замах на кримінальне правопорушення настає за статтею 14 або 15 і за тією статтею Особливої частини КК України, яка передбачає відповідальність за закінчене кримінальне правопорушення. На жаль, законодавець чітко не вказує, які саме частини цих статей мають бути застосовані при кваліфікації кримінального правопорушення, однак це робить слідча та судова практика. Якщо ж особа вчиняє замах на кримінальне правопорушення через бездіяльність, то при кваліфікації слід посилатися на ч. 1 ст. 15 і статтю Особливої частини КК України, що передбачає відповідальність за закінчене кримінальне правопорушення, на яке особа вчиняє замах (це пов'язане з тим, що частини 2 і 3 ст. 15 КК передбачають замах як дію, а тому кваліфікація з посиланням на ці частини при кримінально протиправній бездіяльності неможлива).

Частина 2 ст. 29 КК України «Кримінальна відповідальність співучасників» чітко визначає, що організатор, підбурювач і пособник

підлягають кримінальній відповідальності за відповідною частиною статті 27 і тією статтею (частиною статті) Особливої частини КК України, котра передбачає кримінальне правопорушення, вчинене виконавцем.

Із Особливої частини КК України у формулі кваліфікації кримінального правопорушення застосовуються тільки статті (частини статей, пункти частин статей), що містять заборонювальні норми (наприклад, ст. 113, п. 6 ч. 2 ст. 115, ч. 3 ст. 185 КК України). Навпаки, не застосовуються у формулі кваліфікації кримінального правопорушення роз'яснювальні та заохочувальні норми.

4. Ознаки конкуренції кримінально-правових норм:

1) кваліфікації підлягає вчинене одиначне кримінальне правопорушення, що не утворює множинності (повторності, сукупності та рецидиву) кримінального правопорушення.

2) одне суспільно небезпечне діяння та його наслідки (скоєне кримінальне правопорушення) підпадає під ознаки декількох кримінально-правових норм;

3) зазначені норми частково співпадають за ознаками елементів складу передбачених ними кримінальних правопорушень.

Види конкуренції кримінально-правових норм:

1) конкуренція загальної і спеціальної норм (за об'ємом);

2) конкуренція частини і цілого (за змістом).

Конкуренція загальної і спеціальної норм (за об'ємом) – це коли одна норма охоплює певне, умовно широке, коло суспільно небезпечних діянь, у тому числі й те, що підлягає кваліфікації (загальна норма), а друга – тільки частину з них (спеціально).

Конкуренція частини і цілого (за змістом) – це коли одна норма охоплює усі ознаки вчиненого кримінального правопорушення, а інша – лише його частину.

Наприклад: умисне посягання на життя іншої людини у зв'язку з виконанням нею службового або громадського обов'язку (п. 8 ч. 2 ст. 115 КК України) та посягання на життя працівника правоохоронного органу та інших осіб у зв'язку з виконанням службових обов'язків або громадського обов'язку (ст.ст. 348, 379, 400, 443 КК України) утворюють конкуренцію за об'ємом, де ч. 2 ст. 115 КК України співвідноситься з іншими як загальна норма зі спеціальними.

За конкуренції загальної та спеціальної кримінально-правових норм підлягає застосуванню спеціальна норма.

Конкуренцію частини і цілого (за змістом) можна продемонструвати на прикладі ч. 1 ст. 185 КК України, яка передбачає основний склад викрадення чужого майна шляхом крадіжки, та ч. 2 ст. 185 КК України – крадіжку кваліфіковану за ознаками вчинення її: 1) повторно або 2) за попередньою змовою групою осіб, як конкуренцію між основним і кваліфікованими видами складу. В даному випадку ч. 2 ст. 185 КК України співвідноситься з ч. 1 ст. 185 КК України як ціле і її частина. Вона повністю охоплює ознаки складу

кримінального правопорушення останньої і передбачає дві обставини, що його обтяжують. Тому при наявності ознак, передбачених ч. 1 та ч. 2 ст. 185 КК України, повинна застосовуватись ч. 2 ст. 185 КК, але формулювання кваліфікації має містити усі юридично значущі ознаки складу кримінального правопорушення, передбачені як ч. 2 так і ч. 1 ст. 185 КК України.

Усякий кваліфікований вид складу кримінального правопорушення має пріоритет перед основним видом.

У випадках коли кримінально протиправне діяння містить ознаки як кваліфікованого складу так і особливо кваліфікованого, **застосуванню підлягає норма, яка передбачає особливо кваліфікований склад кримінального правопорушення**

Конкуренцію норм утворюють також випадки, **коли вчинене кримінальне правопорушення одночасно має ознаки не тільки основного або кваліфікованого складу кримінального правопорушення, але й обставини, які пом'якшують відповідальність за нього.**

Наприклад: умисне вбивство двох осіб, вчинене в стані сильного душевного хвилювання при перевищенні меж необхідної оборони, що утворює конкуренцію (між загальною та спеціальними нормами) відразу трьох кримінально-правових норм: п. 1 ч. 2 ст. 115, ст. 116 та ст. 118 КК України.

За конкуренції загальної норми з нормою, що передбачає пом'якшуючі обставини, при кваліфікації перевага віддається нормі з пом'якшуючими обставинами. Стаття 116 має перевагу над ст. 115 КК України. **За конкуренції норми, що передбачає пом'якшуючі обставини, з нормою, що передбачає особливо пом'якшуючі обставини, перевага у застосуванні при кваліфікації віддається нормі з особливо пом'якшуючими обставинами.** Стаття 118 має перевагу над ст. 116 КК України.

У правозастосовній діяльності можуть мати місце випадки **часткової конкуренції** кримінально-правових норм – коли спеціальна норма передбачає випадки, що не охоплюються загальною нормою і не перебувають з нею у конкуренції. Тобто з останньою може конкурувати лише частина спеціальної норми і кваліфікація за її іншою частиною не утворює конкуренції.

Кваліфікація при конкуренції частини і цілого здійснюється за правилом: застосуванню підлягає та норма, яка найбільш повно охоплює всі фактичні юридично значущі ознаки кримінально протиправного діяння.

Вказане правило ґрунтується на принципі повноти кваліфікації, відповідно до якого кримінально-правовій оцінці підлягає все посягання, а не його частина.

За конкуренції об'єктів кримінального правопорушення кваліфікація здійснюється за нормою, що передбачає більш широкий об'єкт, який найбільш повно охоплює об'єкт посягання.

За конкуренції об'єктивної сторони кримінального правопорушення кваліфікація здійснюється за нормою, що найбільш повно охоплює об'єктивну сторону вчиненого посягання.

При конкуренції норм за суб'єктом кримінального правопорушення (конкуренція загальної та спеціальних норм) застосуванню підлягає норма про кримінальне правопорушення зі спеціальним суб'єктом.

При конкуренції норм за суб'єктивною стороною кримінального правопорушення кваліфікація здійснюється за нормою, якою встановлена відповідальність за посягання, яке відповідає формі і виду вини вчиненого кримінального правопорушення

За ступенем суспільної небезпечності, від найбільш тяжкого до найменш небезпечного виду вини, пропонується таку послідовність: прямий умисел - непрямий умисел – кримінально протиправна самовпевненість – кримінально протиправна недбалість.

У випадках коли вчинене посягання, передбачене певною нормою як окреме кримінальне правопорушення, є способом вчинення іншого кримінального правопорушення, наприклад насильство небезпечне для життя або здоров'я щодо особи, на яку здійснено напад з метою заволодіння чужим майном, передбачене ст. 187 КК України «Розбій», застосуванню підлягає саме норма про інше кримінальне правопорушення (у даному випадку ст. 187 КК України) **при конкуренції норм, що передбачають співучасть у кримінальному правопорушенні та кримінальне правопорушення, вчинене самостійно:** якщо співучасть є більш тяжким кримінальним правопорушенням, ніж самостійне кримінальне правопорушення, діяння кваліфікується як співучасть, наприклад заздальгідь обіцяне придбання майна, завідомо здобутого шляхом викрадення (співучасть у цьому кримінальному правопорушенні) має пріоритет над ст. 198 КК України, якою встановлена відповідальність за заздальгідь не обіцяне придбання майна, завідомо здобутого кримінально протиправним шляхом.

Кваліфікація за сукупністю кримінальних правопорушень у ряді випадків має місце, коли діяння містить ознаки двох або більше складів кримінальних правопорушень, тобто воно передбачено різними статтями або частинами статей КК України, що не охоплюють одна одну. При цьому під різними складами кримінальних правопорушень розуміється **основні** склади кримінальних правопорушень або **склади кримінальних правопорушень** з обтяжуючими чи пом'якшуючими обставинами, що передбачені в окремих статтях чи в їх частинах (пунктах), в яких встановлені самостійні санкції.

Наприклад, винна особа в різний час вчинила просте хуліганство (ч. 1 ст. 296 КК України) і кваліфіковане – ч. 2 або 3 ст. 296 КК України, то має місце **реальна сукупність** і її діяння належить кваліфікувати за сукупністю кримінальних правопорушень окремо за ч. 1 ст. 296 та ч. 3 ст. 296 КК України.

Сукупність виключається, якщо вчинене кримінального правопорушення містить ознаки, які передбачені в декількох пунктах однієї статті, що має одну загальну санкцію.

Так, в п. 18 постанови № 2 від 7.02.2003 р. Про судову практику в справах про злочини проти життя і здоров'я особи Пленум Верховного Суду

України вказав: *при засудженні за декількома пунктами ч. 2 ст. 115 КК України покарання за кожним пунктом цієї статті окремо не призначається. Проте при його призначенні необхідно враховувати наявність у діях винного декількох кваліфікуючих ознак умисного вбивства як обставин, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину.*

Треба мати на увазі, що необхідною ознакою сукупності є відсутність засудження особи за вчинення нею 2 і більше кримінальних правопорушень, передбачених різними статтями або різними частинами однієї статті Особливої частини КК України (ч.1 ст. 33 КК України).

Кожне кримінальне правопорушення, що входить до сукупності, потребує самостійної кваліфікації за відповідною статтею КК України. Це правило є безумовним для реальної сукупності. Щодо ідеальної сукупності вчинене діяння іноді одночасно охоплюється ознаками 2 і більше самостійних статей Особливої частини КК України (наводили приклад вбивства працівника правоохоронного органу) – тобто наявність конкуренції загальної і спеціальної норм і застосовується спеціальна норма.

Але, у разі якщо окрім ознак спеціальної норми в діянні винної особи є обставини, які не передбачені спеціальною нормою, але утворюють склад кримінального правопорушення, передбаченого загальною нормою, кваліфікація здійснюється за сукупністю вказаних норм. Слід зауважити, що у останньому випадку вбачається недотримання принципу заборони повторного притягнення до юридичної відповідальності за одне діяння.